

واکاوی فرآیند بازیابی ابعاد هویت و دلبستگی مکانی پس از سوانح، از منظر نظریه‌ی تاب‌آوری

سعیده اسدی^{۱*}، علی شرقی^۲

۱- دانشجوی دکتری معماری، دانشکده‌ی مهندسی معماري و شهرسازی، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، تهران، ایران.

۲- استادیار دانشکده‌ی مهندسی معماري و شهرسازی، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، تهران، ایران.

دریافت: 97/10/15 پذیرش: 98/4/15

چکیده

گسیختگی هویت و دلبستگی‌های مکانی از جمله پیامدهای سوانح هستند که به نپذیرفتن تغییرات مکانی و ناهنجاری‌هایی در سلامت اجتماعی- روانی جامعه، بهدلیل نیاز به هویت و نادیده گرفته شدن آن در فرآیند بازسازی، منجر می‌شوند. با توجه به تأثیرات عمیق سوانح بر منظر عینی و ذهنی ساکنان از هویت مکان، ایجاد فرآیندهایی برای بازیابی در چارچوب تئوری تاب‌آوری، به عنوان گسترده‌ترین رویکرد مواجهه، ضروری است. تحقیق حاضر دارای ماهیت اکتشافی با استفاده از روش تحقیق کیو با دو رویکرد کیفی و کمی است. مرحله‌ی کیفی با ترکیب روش دلفی در سه دور و نظریه‌ی زمینه‌ای برای استخراج مفاهیم و مقولات انجام شد. در مرحله‌ی کمی، پرسشنامه‌ای با سؤالات بسته در قالب گزاره‌هایی با طیف لیکرت تدوین گردید. اعضای پانل شامل 17 متخصص از اعضای هیئت علمی و محققان در این زمینه است که ابتدا با استفاده از روش نمونه‌گیری غیرتصادفی هدفمند و در مرحله‌ی بعدی با نمونه‌گیری غیرتصادفی شبکه‌ای انتخاب شدند. درنهایت، روی داده‌ها تحلیل عامل Q انجام و پنج نحله فکری شامل پیوندهای عاطفی- شناختی مکان-مبنا، مکان بازتابی از فرد و جمع، فرصت‌سازی به واسطه عناصر و قابلیت‌های مکانی، کالبد، ملجه ارزش و محتوا و کارامدی در مکان برای بازیابی ابعاد

E-mail: saeedehasadi1363@gmail.com

*نویسنده‌ی مسئول

تاب آور هویت و دلبستگی مکانی و در نتیجه سازگاری با تغییرات، در بین متخصصان شناسایی شد. بهمنظور شناسایی وزن هریک از معیارهای، از الگوریتم شانون استفاده گردید. با همپوشانی یافته‌های حاصل از این دو روش، فرآیند بازیابی ابعاد تاب آور هویت و دلبستگی مکان پس از تغییرات ناشی از سوانح پیشنهاد شد.

وازگان کلیدی: هویت مکانی، دلبستگی مکانی، سانحه، تغییر، نظریه تاب آوری.

۱- مقدمه

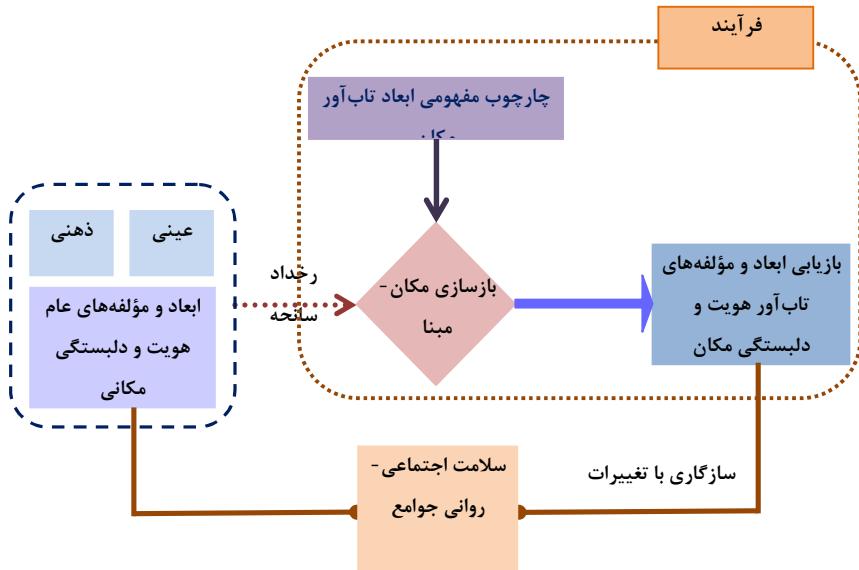
وقوع سوانح به معنای واقعی پایه‌های مکان را متزلزل می‌کند و به دنبال آن، نظامهای فضایی، اجتماعی و اقتصادی در سکونتگاههای انسانی درهم‌پیچیده و گستته می‌شوند. در چنین شرایطی، اگر مکان به عنوان تعریف‌کننده هویت باشد، سانحه علاوه بر اینکه به نایودی کالبد منجر می‌شود، هویت و جنبه‌های ذهنی افراد ساکن آن را نیز تغییر می‌دهد یا مختل می‌کند. در شرایط سانحه و پس از آن، سلامت یک جامعه به حس هویتمندی مرتبط می‌شود و گسیختگی هویتی پس از وقوع، انواع ناهنجاری‌های روانی و اجتماعی را به همراه دارد (مطوف، ۱۳۸۶: 78). تحقیقات زیادی به نقش مکان و هویت در توصیف چگونگی واکنش (پاسخ) افراد به تغییر در محیط اشاره می‌کنند (Marshall & et-al, 2012; Adger & et-al, 2012; Tidball & Stedman, 2013; Amundsen, 2013 Cutter & et-al, 2008). هنگامی که جوامع به سمت تغییر و دگرگونی‌های ناشی از رخداد سانحه می‌روند، نیاز به حس هویت و خود ارزشمندی روشن می‌شود. دلبستگی و هویت مکانی از ابعاد مهم و مؤثر مکان محسوب می‌شوند و در مدل تاب آوری پس از تجربه‌ی سوانح، نقشی مؤثر ایفا می‌کنند (Cutter & et-al, 2008).

تضادها زمانی رخ می‌دهند که نیاز به هویت و دلبستگی مکانی در فرآیند بازسازی، منحرف شود و یا نادیده گرفته شود. در چنین شرایطی شناسایی ابعاد تاب آور این دو مؤلفه در بازیابی آن‌ها کارساز خواهد بود. با اینکه امروزه، تئوری تاب آوری به عنوان گسترده‌ترین رویکرد در مواجهه با سوانح شمرده می‌شود، دارای اصول کمی در زمینه‌ی ابعاد هویت و دلبستگی مکانی پس از سانحه است. در راستای احیای هویت مکانی، وان اسماعیل^۱ در سال 2017 بر تداوم ابعاد مکان تأکید کرده است (Wan Ismail&Che Noh, 2017). عبید محمود^۲ نیز در سال 2016، در پژوهش خود یادآور می‌شود که مکان تاب آور ظرفیت یادگیری، استحکام، توانایی نوآوری و سازگاری با تغییر را دارد (Abid Mahmood, 2016).

1. Wan Ismail

2. Abid Mahmood

بریک ول^۱(1986) که از متقدمان در این زمینه است، در چارچوب پیشنهادی خود، به ویژگی‌هایی از هویت مکانی پس از تغییرات ناشی از سوانح اشاره می‌کند که لازمه‌ی جذب، پذیرش و تفسیر مثبت تغییرات هستند. از نتایج تحقیقات مزبور چنین برمی‌آید که در هیچ‌یک از مطالعات، شاخص‌های گسترده‌ای که معروف و معین هویت و دلبستگی مکانی هستند، از منظر نظریه‌ی تاب آوری دربرابر تغییرات ناشی از رخداد سوانح در حیطه‌ی مکانی مشخص، بررسی نشده است. بنابراین، باتوجه به رخداد مکرر سوانح در کشور، هدف مقاله‌ی حاضر دستیابی به الگویی جامع از وجود ذهنی متخصصان در فرآیند بازیابی شاخص‌های تاب آور هویت و دلبستگی مکانی در برابر تغییرات ناشی از سوانح است. دیاگرام زیرمدل مفهومی انجام پژوهش را نشان می‌دهد.

شکل ۱: مدل مفهومی تحقیق

2- مباحث نظری

تعامل بین انسان و مکان رابطه‌ای پیچیده است که شامل فضا و زمان می‌شود (Chow & Healey, 2008: 6). معمولاً در مکانی که با آن آشنایی کامل داریم، احساس دلبستگی پیدا

1. Break Well

می‌کنیم و با افزایش دلبستگی مکانی در طول زمان، احساس هویت مکانی نیز شکل می‌گیرد. تفاوت این دو مفهوم در ضمیری است که به هریک از آن‌ها مربوط می‌شود (رضازاده و حیدری، ۱۳۸۹: ۸۶).

^۱-۱- هویت مکانی^۱

هویت «برخی روش‌های توصیف یا مفهوم‌سازی خود است که به نقش‌های شخصی، ویژگی‌ها، عضویت در گروه یا گروه‌های اجتماعی و ارتباط با مکان‌های جغرافیایی» اشاره دارد (Devine, 2010: 267). به معنای متداول امروزی، هویت نتیجه‌ی فرآیند این‌همانی است و منظور از فرآیند، مقایسه‌ی عینیت موجود (ابزه^۲) با اطلاعات و داده‌هایی از آن در حافظه است. بنابراین، اشاره به دو نکته ضروری است؛ اول اینکه اطلاعات مربوط به هر ابزه به گذشته‌ی آن مربوط است و در فرآیند این‌همانی، بهناچار باید به این اطلاعات بسنده کرد و دوم اینکه هر ابزه به عنوان یک پدیده دائمًا در حال تغییر و تحول است و با صورت قبلی خود کاملاً برابر نیست (بهزادفر، ۱۳۹۲: ۲۲). هویت مکانی به عنوان جهان کالبدی اجتماعی شدن فرد تعریف می‌شود یا تعریف از خود است که از مکان برگرفته شده است. این پدیده با ابعاد فیزیکی مکان پشتیبانی و به محیط اجتماعی مرتبط می‌شود (Twigger-Ross & Uzzell, 1996: 206). تغییراتی که بر مکان‌های ارزشمند تأثیر می‌گذارند، پیامدهایی بر هویت و رفتار دارند و بنابراین، ارتباط با مفهوم دلبستگی مکانی مطرح می‌شود (Twigger-Ross, 2013: 10). ایجاد حس هویت فضایی جزء حیاتی تجارت دلبستگی در مکان است (FRIED, 2000) و براساس نظر پروشانسکی، هویت مکانی می‌تواند همراه با دلبستگی مکانی، بسیار در شکل‌گیری رفتار مردم مؤثر باشد (Proshansky & et-al, 1983: 155).

^۳-۲- دلبستگی مکانی^۳

حس دلبستگی مکان یکی از بنیان‌های هویتی جدید تلقی می‌شود (فیعیان و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۶۸). این مفهوم درون تئوری هویت مکانی است که به عنوان پیوند احساسی با مکان تعریف می‌شود و هم یک محصول است و هم یک فرآیند (Devine-

1. Place identity
2. Object
3. Place attachment

(Wright, 2009: 427). مکان دارای معنا است و تجارب جمعی و هویت فرد در ترکیب با معانی و نمادها به مکان شخصیت می‌دهد. در این حالت، بر منحصر به فرد بودن مکان و تفاوت آن با مکان‌های دیگر تأکید می‌شود (Shamai, 1991: 350). دلستگی مکانی که به عنوان روابط احساسی و سمبولیک شکل گرفته، حالتی است که افراد به شکل فردی و جمعی جنبه‌های معنایی مکانی خاص را از طریق اعتقادات و شیوه‌های فرهنگی مشترک تقویت می‌کنند (Altman & Low, 1992: 2). وجه مشترک در تمامی تعاریف بالا، کیفیت احساسی مربوط به دلستگی مکانی است.

2-3- تغییر هویت مکانی و حس دلستگی ناشی از سوانح¹

سوانح پدیده‌هایی مکان‌بنیان هستند و تغییر در محیط سبب تأثیرات مثبت یا منفی بر هویت مکان می‌شود (Howard, 2000; Twigger-Ross, 2013). زمانی که مکان‌های خاطره‌انگیز با اتصال به گذشته ازبین می‌روند، چشم‌انداز مکان هویتمند نابود می‌شود (کاویانی راد و فتاحی، 1391: 37). به دنبال آن، احساس تعلق به مکانی از شهر و هم هویتی‌ها مستولی می‌گردد و بریدن از تعلقات و تردید در مورد فلسفه‌ی وجودی زندگی جمعی و رها شدن فرد در فضایی خالی، به نوعی بحران هویت تبدیل می‌شود (مطوف، 1386: 77). همچنین، نبودن هویت مکانی مشکلاتی در هویت فردی و جمعی شهروندان ایجاد می‌کند (حبیبی و سید برجی، 1392: 330). به نظر می‌رسد که پویایی پیچیده‌ی هویت مکان و ارتباط با آن تأثیر آشکاری بر ظرفیت‌های جوامع در شرایط سانحه دارد (Cretney & Bond, 2016: 2) و این‌گونه تنش‌ها در محیط واکنش به تغییرات را در ابعاد ذهنی، مانند وابستگی و هویت، ایجاد می‌کنند (Ujang & Khalilah, 2015: 710; Coulthard, 2012: 4). بنابراین، در بازسازی و بازتوانی پس از سانحه، توجه معنadar به نقش مکان به عنوان چارچوب هدایت بهبود (Robins & et-al, 2011: 401) و ابعاد و مؤلفه‌های شکل‌دهنده‌ی هویت و دلستگی مکانی، برای التیام زخم‌ها و ناهنجاری‌های اجتماعی- روانی جوامع بازمانده، ضروری است. براساس جمع‌بندی مطالعات انجام‌شده در این حوزه، ابعاد و مؤلفه‌های مذکور در جدول 1 خلاصه شده‌اند.

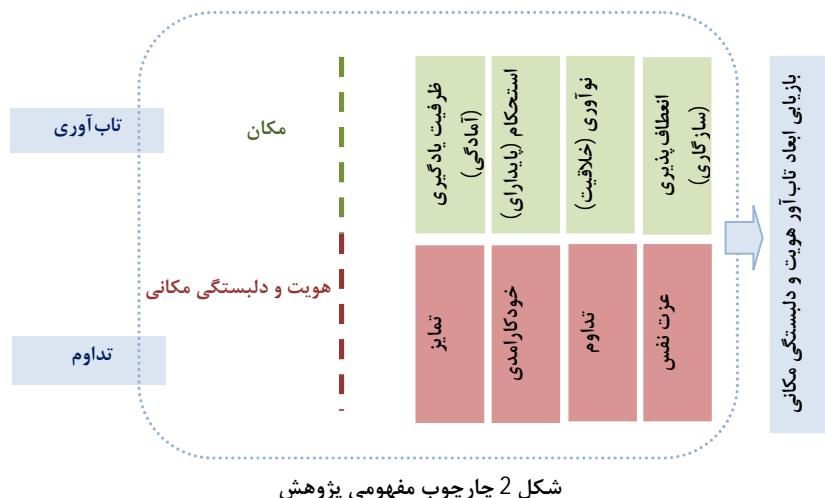
1. Disasters

جدول ۱: ابعاد و مؤلفه‌های هویت و دلیستگی مکانی

نظریه‌پرداز	سال	مؤلفه‌های هویت و دلیستگی مکانی
Lindstorm	1997	رضایتمندی از مکان؛ وجود فضاهای جمعی
Judith A. Howard	2000	فضاهای جمعی
Stedman	2002	مجموعه‌ای از شیوه‌ها و رفتارها
Speller & et-al	2002; 2009	احساس امنیت؛ استقلال؛ اختصاصی کردن بخش‌های از محیط؛ انتباخ محیط با خواسته‌های فردی و جمی
Gough & McGregor	2007	وجود مقاهم ارتباطی و اجتماعی؛ رفاه/ بهزیستی در مکان؛ حمایت از منافع و آرمان‌ها، ارزش‌ها و ادراکات جامعه
C. Althoff	2007	سبک زندگی؛ فرهنگ یومی؛ دریافت‌های زیبایی‌شناسی محلی
Lewicka	2008	خاطرات جمعی؛ حفظ عناصر باقی‌مانده.
Ujang	2009	تمورها فعالیت عناصر کالبدی دسترسی؛ خوانایی
Qingjiua & Malikia	2013	محیط کالبدی محیط اجتماعی حریم؛ احساس خوشایندی از مناظر موجود فرهنگ محیط
Clare Twigger-Ross	2013	رفاه و بهزیستی؛ واپستگی احساسی (دلیستگی مکانی)؛ ارزش‌های عینی؛ تعهد مکانی؛ حس ریشه‌دار بودن؛ حس تعلق؛ امنیت؛ تمایز؛ خودکارآمدی؛ حس تداوم؛ عزت نفس
Pasalar & et-al	2015	اماکن اجتماعی؛ گزینه‌های سکونت؛ ویژگی‌های جمعیت‌شناسی؛ شبکه‌های اجتماعی موجود؛ نیازهای فردی؛ سبک شخصیت
Wan Ismail & Che Noh	2017	تداوم مکان؛ تصاویر ذهنی از مکان؛ معنی و اهمیت مکان؛ عملکرد ذهنی در محیط؛ آداب و رسوم؛ اصول زندگی؛ دین؛ عادات؛ آشنا بودن و نوستالژی؛ معنای اجتماعی و عاطفی و استسه با برگرفته از عناصر موجود محیط شهری
Mueller & Schade	2018	یکارچگی و یگانگی ارزش‌ها در مکان؛ باورها از مکان؛ تحکیم سیستم و اصول رفتار گروهی؛ انگیزه؛ تعاریف احساسی از مکان یا «تعهد مکانی» نشانه‌ها
Sandrine White	2018	ذهنی عینی روابط ابعاد
دانشور	1379	احساس‌امنیت؛ خاطره‌انگیزی؛ حستعلق؛ دلیستگی مکانی
صفرنژاد و همکاران	1395	زمینه‌یابنامه‌یوره‌نگی؛ غناچی‌نمادوشنانه‌ها؛ عناصر طبیعی؛ نکرار مستمر الگوی خاصی از رویدادها تاریخی (معنایی)
مجیدی و حیدری	1396	زمینه‌یابنامه‌یوره‌نگی؛ خوانایی‌گویا فعالیت؛ اعطاف پذیری؛ گوناگونی؛ سلسنه‌مراتب؛ سرعت‌ورکت؛ تناسب‌بصري؛ غنای حسی؛ تعلق؛ سرزندگی؛ دسترسی؛ نظرارت (مشارکت) بر مکان زمینه‌یکالبدی؛ تمایز/تشابه؛ تداوم/تحول؛ وحدت/کثر؛ خوانایی در فرم کالبدی؛ ماندگاری؛ پایداری کارکرده

3- چارچوب مفهومی

نظریه‌ی عمومی تاب‌آوری که جزئی از چارچوب بزرگتر نظریه‌ی سیستم‌های پیچیده است، نشان می‌دهد که تاب‌آوری شامل موارد زیر است: ۱. مقدار اختلالی که یک سیستم ممکن است جذب کند و همچنان دارای ساختار و عملکرد باشد، ۲. درجه‌ای که سیستم می‌تواند خودسازماندهی کند و ۳. میزان توانایی و ظرفیت سیستم در ایجاد یا افزایش یادگیری (Smith et-al, 2012: 3). خلق مجدد و یا احیای نمونه‌ی مناسب از هویت و دلستگی به مکان بسیار مؤثر و اتحاصاری است و ظرفیت‌های تاب‌آوری بسیار به این مهم وابسته هستند. عبیدتات‌آوری در ابعاد مختلف مکان را به آمادگی برای واقعی شکفت آور یا دوری از رخداد آن‌ها منحصر نمی‌داند، بلکه براستراتژی‌های بلند مدت کاهش و سازگاری با چالش‌های اجتماعی-اقتصادی و محیطی نیز تأکید می‌کند. از دیدگاه او چهار ویژگی ظرفیت یادگیری (آمادگی)، استحکام (پایداری)، نوآوری (قابلیت تغییر و خلاقیت) و انعطاف‌پذیری (سازگاری) در مواجهه با بحران یا پتانسیل تغییر در شهرها، شامل تاب‌آوری ابعاد مکان می‌شوند (Abid, 2016: 413). تووبگر روز¹ نیز اذعان دارد که تداوم مکان و دلستگی مکانی با توجه به هویت و بهزستی جوامع اهمیت زیادی دارد. بنابراین، براساس چارچوب مفهومی ارائه شده ازسوی بریک ول (1986)، بر تداوم ابعادی از هویت مکانی که به دنبال تغییر مکان دارای ویژگی‌های تمایز، خودکارآمدی (به این معنی که محیط فعالیت‌های روزمره‌ی فرد را تسهیل کند یا حدائق مانع آن‌ها نشود)، تداوم (تمدن بین مفاهیم گذشته و حال) و حس عزت‌نفس برای جوامع هستند (Twigger-Ross, 2013: 9, 26). دیاگرام² مشخصه‌های تاب‌آوری ابعاد مکان را نشان می‌دهد که به عنوان چارچوب مفهومی انجام پژوهش انتخاب شده‌اند.

1.Twigger-Ross

4-روش تحقیق

به دلیل فقدان مبانی نظری مبنی بر مؤلفه‌های تابآور هویت و دلبستگی مکانی پس از سانحه، تحقیق از نوع اکتشافی و با استفاده از روش تحقیق کیو با دو رویکرد کیفی و کمی برای دستیابی به مکنونات ذهنی متخصصان این زمینه انجام شده است. همچنین، به دلیل نقش معماران و برنامه‌ریزان فعال در این زمینه، کشف اهمیت وجود مختلف مسئله‌ی پژوهش از دیدگاه آنان در اولویت قرار می‌گیرد. در مرحله‌ی کیفی پژوهش، علاوه بر تحلیل محتوای مطالعات مرتبط با هویت و دلبستگی مکانی (جدول ۱)، از روش دلفی برای آگاهی از دیدگاه متخصصان درمورد ابعاد مؤثر شاخص‌های اصلی پژوهش، در شرایط بحران و سانحه در سه دور به صورت مصاحبه و سپس پرسشنامه‌ی با سوالات باز، استفاده کردیم. پس از آن، با همپوشانی یافته‌های حاصل از بخش کیفی و تحلیل محتوا، با استفاده از روش تحقیق زمینه‌ای¹ یافته‌های حاصل از پرسشنامه‌ها را کدگذاری باز کردیم و با تأیید متخصصان، از طریق کدگذاری محوری دو طیفی، مؤلفه‌ها را بررسی و پیوستارها را تهیه کردیم و برای هر پیوستار، عنوانی در نظر گرفتیم. در این بخش، ۶ بعد اصلی و ۶۲ معیار سنجش را شناسایی کردیم (دور اول دلفی) (شکل ۳). در مرحله‌ی سوم، پس از اصلاحات به منظور تدوین سوالات بسته‌ی پرسشنامه، با تنظیم جدول هدف، محتوا سه‌بعدی شامل محتوا (ابعاد هویت و دلبستگی مکانی)، هدف (مؤلفه‌های پژوهش) و مفهوم (شاخص‌های هشتگانه‌ی سنجش تابآوری مؤلفه‌ها) را مشخص کردیم که تعداد سنجه‌های پژوهش خارج از حد مناسب برای تکمیل پرسشنامه از طریق متخصصان است. بنابراین، با استفاده از نظر ۵ متخصص، مؤثرترین ارتباط هدف- محتوا با مفاهیم را تعیین و براساس اجماع انتخاب کردیم که به ۶۰ رابطه‌ی سه‌گانه محدود شد (دور دوم دلفی) (شکل ۳).

در مرحله‌ی کمی، سؤالاتی را در قالب گزاره‌هایی در پرسشنامه با طیف لیکرت ۰ تا ۹ (۰ کاملاً مخالف با گزاره مورد نظر و ۹ کاملاً موافق) تنظیم کردیم. تعداد اعضای پانل شامل ۱۷ متخصص از اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های شهید بهشتی، تربیت دبیر شهید رجایی و علم و صنعت در رشته‌ی معماری، شهرسازی و بازسازی پس از سانحه با سابقه‌ی پژوهش در زمینه‌های مرتبط با موضوعات مطرح در تحقیق بودند. با تعیین طرحی از انواع نمونه‌گیری، ابتدا با استفاده از روش نمونه‌گیری غیرتصادفی هدفمند، با متخصص موردنظر با استفاده از روش دلفی مصاحبه‌ای عمیق درمورد موضوع پژوهش انجام دادیم. در مرحله‌ی بعدی، از نمونه‌گیری غیرتصادفی بهشیوه‌ی شبکه‌ای استفاده کردیم؛

1. Grounded theory

به صورتی که از متخصصان خواستیم متخصص مرتبط را معرفی کنند. حجم نمونه را از طریق آزمون کی ام او¹ و کرویت بارتلت² در نرم‌افزار محاسبه کردیم که پس از حذف داده‌های بی‌معنی³ (3 پرسشنامه) و چرخش داده‌ها، کفايت نمونه‌گیری با اغماس اختلاف کمتر از 2 درصد از سطح مورد نظر، به سطح قابل قبول رسید. اگر معنی داری آزمون بارتلت کوچک‌تر از 0.05 باشد (رد فرض صفر)، تحلیل عاملی برای شناسایی ساختار (مدل عاملی) مناسب است. براساس جدول، این عدد برابر 0,003 است؛ یعنی امکان محاسبه مقدارهای مبتنی بر داده‌ها تحلیل عاملی Q (تحلیل عامل روی متخصصان و استخراج مؤلفه‌های مصاحبه شده) را انجام دادیم که در مباحث آینده، نتایج را توضیح خواهیم داد. پس از آن، طبق مطالعات موجود و مشابه، از روش آتروپی شانون بهمنظور تعیین اولویت هریک از معیارها و شاخص‌ها استفاده کردیم (سرور و خیریزاده، 1396: 345). بنابراین، وزن ابعاد چارچوب پژوهش را با استفاده از این تکنیک تعیین و چارچوب مفهومی بازیابی ابعاد تاب‌آور هویت و دلبستگی مکانی را با توجه به یافته‌های حاصل از تحلیل عامل Q و تکنیک شانون، ترسیم کردیم.

5- تحلیل داده‌ها

تحلیل داده‌ها پس از چرخش نشان می‌دهد که در مجموع 14 متخصص، 5 نحله‌ی فکری وجود دارد. در جدول 2، درصد تجمعی کل برابر با 60,373 است که نشان می‌دهد حدود 60,5 درصد از تفکر پاسخ‌دهنده‌گان مشترک است و نشان از واقعیتی بیرونی در نظریات آنان دارد. حدود 39,5 درصد شامل آگاهی و گرایش‌های فردی آن‌ها است.

جدول 2: واریانس داده‌ها از چرخش تحلیل عاملی

Component	قبل از چرخش			پس از چرخش		
	کل	واریانس %	درصد تجمعی %	کل	واریانس %	درصد تجمعی %
1	2,672	19,087	19,087	2,042	14,589	14,589
2	1,782	12,726	31,812	1,706	12,187	29,776
3	1,528	10,912	42,724	1,699	12,133	38,909
4	1,319	9,423	52,147	1,673	11,947	50,856
5	1,152	8,226	60,373	1,332	9,518	60,373

1. KMO
2. Bartlett's Test
3. Out layer

موثرترین روابط هدف - محتوا و معیارها (پراساس دیدگاه متخصصان) (دور دوم دلخی)		مؤلفه‌ها و ابعاد (نتایج کدگذاری محوری) (دور اول) (دلخی)	چارچوب معیارهای (مفاهیم) پژوهش
تدابع	تعلق مکانی، حس مالکیت مکان، دلیستگی مکانی، خاطرات جمعی، آشنایی با مکان، تصاویر ذهنی از مکان، ماندگاری کالبدی، عناصر طبیعی، ویژگی‌های کالبدی، رویکردهای زیباشتاختی، آداب و رسوم و اعتقادات، تکرار مستمر الگویی خاص از رویدادها در مکان.	1. عاطفی - ادراکی: خوشحالی از بودن در مکان، حیات در مکان، غنای حسی و ... 2. عینی - کالبدی: زمینه، عناصر کالبدی، عناصر طبیعی و ... 3. اجتماعی: تعاملات اجتماعی، تجارب معنادار جامعی، کلاس اجتماعی و ... 4. فرهنگی: وقایع فرهنگی، آداب و رسوم، ویژگی‌های قومی - نژادی و ... 5. عملکردی: پاسخگویی اقلیمی، تنوع عملکردی، سلسله‌مراتب و ... 6. معنایی/تاریخی: ارزش‌ها، نمادها و نشانه‌ها و ...	- تدابع - تمایز - خودکارآمدی - عزت نفس - طرفیت یادگیری (آمادگی) - قدرتمند بودن (پایداری) - نوآوری (قابلیت تغییر و خلاقیت) - انعطاف‌پذیری (سازگاری)
تمایز	قابلیت خوانایی مکان، زمینه (یافت)، فرهنگ، سبک زندگی، سلسله‌مراتب فضاهای، تناسب بصری کالبدی، حیات در مکان، حس خوشایندی از مناظر، رضایتمندی از مکان، اینستی و امنیت، گراش‌های رفتار اجتماعی، پاسخگویی اقلیمی، تنوع عملکردها، انعطاف‌پذیری فضاهای، سرزنشگی، اجتماع پذیری		
خودکارآمدی			
عزت نفس	حریم، مکان‌های جمعی، انسجام اجتماعی، احساس خوشایندی از مناظر، دریافت احترام در مکان، آشنایی، امنیت، مکان‌های جمعی، گراش‌های رفتار اجتماعی، انعطاف‌پذیری فضاهای، سرزنشگی، اجتماع پذیری		
آمادگی	حس مالکیت مکان، دلیستگی مکانی، خاطرات جمعی، تصاویر ذهنی از پایداری مکان، زمینه، عناصر طبیعی، تنوع فرهنگی، آداب و رسوم، تکرار مستمر الگویی خاص از رویدادها.		
نوآوری	رضایتمندی از مکان، تعلق مکانی، خوانایی مکان، اینستی، زمینه، ویژگی‌های کالبدی، سلسله‌مراتب فضایی، تناسب بصری کالبدی.		
انعطاف‌پذیری	حيات در مکان، ماندگاری کالبدی، رویکردهای زیباشتاختی، سبک زندگی.		

شکل 3: روابط هدف - محتوا و معیارهای پژوهش

52

52

6- یافته‌های تحقیق

با چرخش داده‌ها، بار عاملی بیش از 0,3 برای نحله‌های فکری قابل توجه و معنادار خواهد بود(جدول 3). براساس یافته‌های حاصل از پژوهش، 5 نحله‌ی فکری اصلی و تأثیرگذار بر بازیابی ابعاد تاب آور هویت مکانی و حس دلستگی پس از تعییرات ناشی از سوانح را شناسایی کردیم که درادامه، آن‌ها را توصیف خواهیم کرد.

جدول 3. ماتریس داده‌های چرخش یافته و بار عاملی هریک

	Component				
	1	2	3	4	5
متخصص 1	.801	.186	.007	-.079	-.094
متخصص 11	.687	.028	-.075	.043	.127
متخصص 7	.571	-.481	.094	.140	.015
متخصص 5	.498	.280	.002	.296	.426
متخصص 10	.453	.449	.432	.020	-.005
متخصص 6	-.004	.720	.137	.096	.080
متخصص 8	.183	.700	-.126	.082	-.003
متخصص 12	-.134	.079	.809	-.040	.019
متخصص 13	.095	-.084	.711	.197	.268
متخصص 3	.100	-.127	.176	.755	-.158
متخصص 9	.099	.322	-.043	.673	-.071
متخصص 15	-.231	.120	.091	.617	.472
متخصص 4	.125	-.021	.241	-.088	.751
متخصص 2	.037	-.061	.452	.299	-.480

۱. پیوندهای عاطفی - شناختی مکان - مبنا: براساس دیدگاه غالب متخصصان در بازیابی هویت مکانی و حس دلبستگی، توجه به ابعاد عاطفی، ادراکی و شناختی مرتبط با مکان از دو منظر ذهنی و عینی مؤثرترین‌ها هستند. در این رویه، تداوم مؤلفه‌های مرتبط با تعلق مکانی، دلبستگی و آداب و رسوم جاری در مکان، پس از تغییرات محیطی ناشی از سوانح مهم هستند. این یافته این ادعای میلار و تسر^۱ را تأیید می‌کند که جنبه‌هایی از مکان که تداوم عاطفی-شناختی را نشان می‌دهند، پایداری بیشتری دارند و دربرابر تغییرات مقاوم‌تر هستند (Millar & Tesser, 1989: 190-191).

در این نحله، متخصصان بر توجه به نقش ابعاد عینی و فضایی شکل‌دهنده‌ی هویت و دلبستگی مکانی مؤثر بر ایجاد تمایز مکان، ساز و کار رفتار اجتماعی و عملکردها با الگوی مستمر رفتاری تأکید دارند؛ زیرا به احیا سرزندگی مکان و شکل‌گیری مجدد پیوندهای عاطفی-شناختی کمک می‌کنند و به عزت‌نفس فردی و جمعی منجر می‌شوند. در این نحله، توافق بر این موضوع است که سبک زندگی کمترین سازگاری را در برابر تغییرات مکان پس از سوانح دارد.

۲. مکان بازتابی از فرد و جمع: در این دیدگاه، تداوم سه عامل حس مالکیت مکان، وابستگی مکانی و خاطرات جمعی پس از تغییرات برآمده از سوانح، درکنار سازگاری بازسازی مکان - مبنا با رویکردهای زیباشناختی و تصاویر ذهنی از مکان، سبب پایداری نقش مکان در انعکاس ویژگی‌های فردی و جمعی جامعه‌ی آن خواهد شد. این نحله تأییدی بر یافته‌های لویکا² حاصل از بازسازی شهرهای لهستان و آلمان به دنبال جنگ جهانی دوم است که توجه به خاطرات جمعی و حفظ عناصر باقی‌مانده در بازسازی مکان‌ها را بر موفقیت برنامه‌ها و احیای هویت گذشته‌ی مکان مؤثر می‌داند (Lewicka, 2008: 214). این فرآیند در کنار توجه به نقش زمینه در ایجاد تمایز مکانی و امنیت فضاهای بازسازی شده، به رضایتمندی و حس کارآمدی منجر می‌شود.

۳. فرصت‌سازی به واسطه‌ی عناصر و قابلیت‌های مکانی: در این دیدگاه، توجه به تداوم خاطرات جمعی با حفظ و احیای عناصر طبیعی و بقایای ارزشمند کالبدی، پاسخگویی اقلیمی و انعطاف‌پذیری فضاهای بازسازی شده پس از سوانح و نیز تمایزات فرهنگ‌های مختلف و سبک زندگی، به شکل‌گیری خلاقیت در ابعاد تعلق مکانی، پایداری حس دلبستگی، تقویت کارآمدی و درنتیجه، افزایش تعاملات جمعی، عزت‌نفس و انسجام اجتماعی منجر می‌شوند.

1. Millar & Tesser
2. Lewicka

4. کالبد، ملچاء محتوا و ارزش‌ها: در نحله‌ی فکری چهارم، نقش فاکتورهای کالبدی در بازیابی هویت و دلستگی مکانی پرنگ‌تر دیده شده است. در این دیدگاه، توجه به مؤلفه‌های تناسب بصری، رویکردهای زیباشناختی، سلسله‌مراتب فضایی و قابلیت خوانش مکان در بطن بازسازی کالبد، سبب ایجاد تمایز، پذیرش تغییرات رخداده، انس مجدد با مکان، نوآوری و انعطاف‌پذیری دربرابر تغییرات می‌شوند. بنابراین، مشخص شد که عناصر کالبدی با ثبات ارزش‌ها، به مردم توانایی می‌دهند تا خاطرات را بدون توجه به تغییرات محیط بازیابی کنند (Wan, 2017: 481). درنتیجه، این استدلال که حفظ معانی به ایجاد حس مکان کمک می‌کند (Ismail & Che Noh, 1994: 109)، در قالب کالبد صحت خواهد داشت و درک معانی و محتواهای محیطی با هدف رفاه روانی ساکنان در فرآیند بازسازی (Ujang & Khalilah, 2014) ضرورت می‌یابد.

5. کارآمدی در مکان: در این نحله، تأثیر عملکرد در بازسازی مکان بارز شده است. به نظر می‌رسد که مذاقه در تمایزات سبک زندگی و انعطاف‌پذیری در بازسازی مکان- مبنا باعث کارآمدی در دو بعد فردی و جمعی خواهد شد. از سوی دیگر، در این دیدگاه، اعتقاد افراد این است که در صورت وجود حیات و دریافت احترام در مکان پیش از سانحه، سازگاری یا آمادگی برای تغییرات برآمده از سانحه و متعاقب آن حس کارآمدی فردی و جمعی کاهش خواهد یافت که در این مسئله، دقت نظردر پتانسیل‌های عملکردی مکان برای بازشکل‌گیری هویت و دلستگی مؤثر است.

در مجموع می‌توان گفت که در تمامی نحله‌های حاصل، اجماع بر این است که انعطاف‌پذیری و سازگاری ابعاد مختلف هویت و دلستگی مکانی در برابر تغییرات ناشی از سوانح و بازسازی‌های پس از آن، در مقایسه با شش معیار دیگر چارچوب پژوهش (تداوی، تمایز، کارآمدی، عزت‌نفس، پایداری و خلاقیت) کمتر است؛ زیرا در مکان هویتمند، تمایل به تغییر و سازگاری و انعطاف در برابر تغییرات ناشی از عوامل مختلف، از جمله سوانح، بسیار کم است.

در مرحله‌ی بعد، میانگین وزن هریک از روابط دوگانه‌ی مفهوم-معیار را با استفاده از الگوریتم شانون محاسبه کردیم و ارزش هریک را به تفکیک از دیدگاه متخصصان محاسبه و در جدول 4 ارائه نمودیم.

جدول ۴ یافته‌های حاصل از الگوریتم شانون

میانگین وزن دسته	وزن شاخص تکنیک شانون	میانگین دسته	میانگین	جمع نمره	معیارهای سنجش	مفاهیم
0.01636	0.016449	7.159341	7.142857	100	آداب و رسوم و اعتقادات	تداوی
	0.017176		7.571429	106	تنوع فرهنگ‌های موجود	
	0.015723		6.785714	95	تعلق مکانی	
	0.016867		7.428571	104	دلبستگی به مکان	
	0.016661		7.285714	102	حس مالکیت مکان	
	0.016395		7.214286	101	خاطرات جمعی	
	0.014895		6.5	91	آشتایی	
	0.016834		7.428571	104	بقاپای ارزشمند کالبدی	
	0.015912		7	98	رویکردهای زیباشناختی	
	0.016732		7.357143	103	الگوی مستمر رفتار	
	0.016302		7.071429	99	عناصر طبیعی	
	0.01586		6.857143	96	ویژگی‌های کالبدی	
	0.016875		7.428571	104	تصاویر ذهنی	
0.015871	0.016933	6.896104	7.428571	104	ایمنی و امنیت	خودکار آمدی
	0.015223		6.5	91	رضایتمندی از مکان	
	0.016429		7.142857	100	پاسخگویی اقلیمی	
	0.01531		6.571429	92	تنوع عملکردهای سازگار	
	0.015236		6.642857	93	سرزنندگی	
	0.016933		7.428571	104	ایمنی کالبد	
	0.016671		7.285714	102	سازگار و گراش‌های رفتار اجتماعی	
	0.013451		5.714286	80	حیات در مکان	
	0.014891		6.428571	90	خوشایندی از مناظر	
	0.01772		7.857143	110	انعطاف‌پذیری محیط	
	0.015789		6.857143	96	اجتنام‌پذیری	
0.017231	0.017585	7.612245	7.785714	109	قابلیت خوانایی مکان	تمایز
	0.018412		8.285714	116	سلسله‌مراتب فضایی	
	0.018412		8.285714	116	انعطاف‌پذیری محیط	
	0.015857		6.857143	96	زمینه	
	0.017176		7.571429	106	تنوع فرهنگی	
	0.016263		7.071429	99	سبک زندگی	
	0.016913		7.428571	104	تناسبات بصری کالبد	

ادامه جدول 4 یافته‌های حاصل از الگوریتم شانون

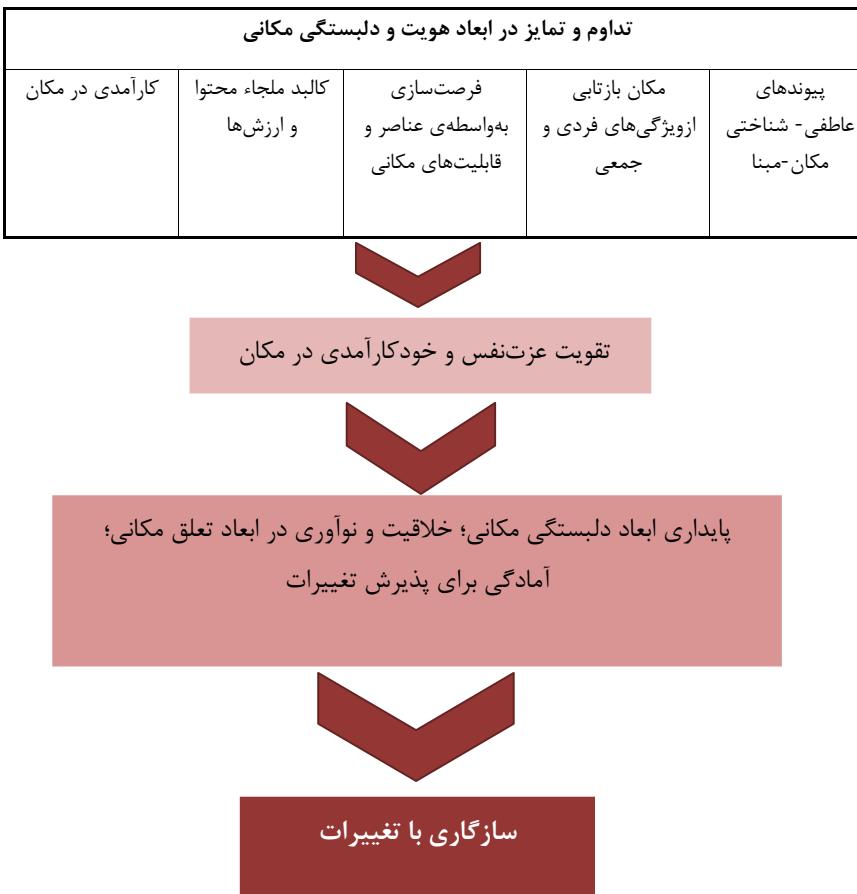
میانگین وزن دسته	وزن شاخص تکنیک شانون	میانگین دسته	میانگین	جمع نمره	معیارهای سنجش	مفاهیم
0.014435	0.016436	6.246032	7.214286	101	تصاویر ذهنی	پایداری دربرابر تغییرات
	0.013271		5.785714	81	عناصر طبیعی	
	0.013506		5.785714	81	پایداری حس مالکیت مکان	
	0.014616		6.357143	89	دلستگی مکانی	
	0.016708		7.428571	104	خاطرات جمعی	
	0.012945		5.357143	75	زمینه (افت)	
	0.012721		5.357143	75	تنوع فرهنگی	
	0.014834		6.428571	90	آداب و رسوم و اعتقادات	
	0.014882		6.5	91	الگوی مستمری در مکان	
	0.013436		5.714286	80	حیات در مکان	
0.013975	0.012948	5.985714	5.5	77	ماندگاری کالبدی	سازگاری با تغییرات
	0.013254		5.642857	79	رویکردهای زیباشناختی اجتماع	
	0.013574		5.785714	81	سبک زندگی	
	0.016663		7.285714	102	تنوع عملکردها	
	0.013205	6.464286	5.642857	79	حساس خوشایندی از مناظر (صنوع/طبیعی)	آمادگی دربرابر پذیرش تغییرات
0.014962	0.012362		5.214286	73	آشنایی	
	0.015242		6.642857	93	امنیت	
	0.014428		6.142857	86	مکان‌های جمی	
	0.016664		7.285714	102	مکانیسم و گرایش‌های رفتار اجتماعی	
	0.018081		8.071429	113	انعطاف‌پذیری فضاهای اجتماعی	
	0.01627		7.071429	99	اجماع‌پذیری مکان	
	0.013441		5.642857	79	دریافت‌کننده احترام در مکان	
0.016613	0.017181	7.309524	7.571429	106	حریم در مکان	عزت نفس
	0.015602		6.857143	96	مکان‌های جمی	
	0.017058		7.5	105	انسجام اجتماعی	
0.015348	0.015043	6.616071	6.5	91	رضایتمندی از مکان	نوآوری
	0.015974		6.928571	97	تعلق مکانی	
	0.014082		6	84	قابلیت خوانایی مکان	
	0.015829		6.857143	96	ایمنی	
	0.015525		6.642857	93	ویژگی‌های کالبدی	
	0.014124		6	84	سلسله‌مراتب فضاهای تناسی بصری	
	0.015878		6.857143	96	تناسب بصری	
	0.016331		7.142857	100	سرزنندگی	

7-نتیجه‌گیری

براساس نتایج، بهنظر می‌رسد منطبق با نظریه‌ی ابعاد تابآور مکان، مبنی بر اینکه منبع اصلی تابآوری مکان در منابع و اقدامات نوآورانه‌ی از پایین به بالا در جوامع و ذی‌نفعان تعریف شده است، توجه به بعد عاطفی- ادارکی کاربران مکان دربرابر تغییرات محیطی ناشی از سوانح و بازسازی پس از آن نیز بیش از سایر ابعاد دیده شده است. در این راستا، می‌توانیم به تداوم در تعلق مکانی، حس مالکیت مکان، خاطرات جمعی و آشنایی و انس با مکان، نقش قابلیت خواش مجدد مکان، امنیت و رضایتمندی از کارآمدی در مکان و پایداری تصاویر ذهنی اشاره کنیم. بنابراین، مطابق با دیدگاه‌های جهانی، از آنجا که ابعاد عاطفی و شناختی مکان، پایداری و مقاومت بیشتری دربرابر تغییراتی همچون رخداد سوانح دارند، احیای پیوندهای مکان-مبنا و بازتاب ابعاد فردی و جمعی در مکان بازسازی شده، بازیابی هویت و دلبستگی مکانی و درنتیجه، سازگاری با تغییرات رامیسر خواهند کرد.

بهدلیل آن، به رغم تابآوری نسبی ابعاد کالبدی دربرابر رخداد سوانح، بهنظر می‌رسد که توجه به ابعاد عملکردی در بطن کالبد، مانند سلسله‌مراتب فضایی، انعطاف‌پذیری، پاسخگویی اقلیمی و تنوع عملکردهای سازگار در محیط از یک سو و حفظ بقایای ارزشمند کالبدی، عناصر طبیعی، تمایزات زمینه و تناسبات بصری از سوی دیگر، به ادراک از تداوم، ایجاد تمایز و پایداری در برابر تغییرات منجر خواهند شد. بنابراین، با فرصت‌سازی به‌واسطه‌ی عناصر و قابلیت‌های مکانی و درنظر گرفتن کالبد به‌عنوان ملجم ارزش‌ها، معانی و محتوا، امكان دستیابی به بازیابی ابعاد تابآور هویت و دلبستگی مکانی میسر می‌شود.

در نهایت و در رأس مسائل بیان شده از مقیاس فرد تا جمع، توجه به ابعاد فرهنگی تابآور مکان (شامل آداب و رسوم و اعتقادات، فرهنگ‌های موجود و متنوع و تمایزات سبک زندگی در مکان)، در سایه‌ی ابعاد اجتماعی (رویکردهای زیباشناختی اجتماع ساکن، الگوهای رفتاری مستمر و سازکار و گرایش‌های رفتار جمعی) لازم است؛ هرچند در تحقیقاتی از این دست، کمتر به آن‌ها توجه شده است. این درحالی است که براساس یافته‌های تحقیق، توجه به کارکرد و پتانسیل‌های مجموع مؤلفه‌های یادشده، سبب سازگاری جامعه با تغییرات مکانی ناشی از سوانح، تقویت یا حفظ انسجام اجتماعی و درنهایت، حس کارآمدی فردی و جمعی در مکان بازسازی شده می‌شوند. با همپوشانی یافته‌های حاصل از حل‌های فکری و الگوریتم شانون، فرآیند بازیابی ابعاد هویت و دلبستگی مکان در بازسازی مکان-مبنا را پیشنهاد می‌دهیم (شکل 4).

شكل 4: فرآیند پیشنهادی بازیابی ابعاد تاب آور هویت و دلبستگی مکانی

8- منابع

- Behzadfar, Mostafa,(2014), urban identity, kenning to the Tehran identity, Tehran City Publishing (Affiliated to Tehran Municipal Cultural and Art Organization).
- Habibi, Seyed Mohsen, Seyed Berenji, Seyedeh Kahroba, (2017), The Relationship between being Memorable and Social Participation in Urban Identity recreation, Case Study: Rasht Municipality Square, ARMANSHahr architecture and urban development journal, No. 17, 2017, 329-342.

- Daneshpour Abdolhadi, (2001), Recognizing the concept of identity in urban public spaces, ph.D thesis in urban planning, Theran University.
- Rezazadeh , Razieh, Heydari Bahareh, (2011), the design process of identifiable places, Abadi Quarterly, NO 69, winter 89.
- Mojtaba Rafiyan , Zahra Khodaei , Hashem Dadashpour , (2016), Studying the place attachment from the view of teenagers with emphasis on community capacity (Physical- Social), The Journal of Spatial Planning, Volume 20, No. 2, 2016.
- Sarvar Hushang, Kheyrizadeh Mansour, (2017), Analyzing Endogenous and Exogenous Physical Development and Introducing of an Optimum Pattern, The Journal of Spatial Planning, Volume 21, issue 3, 2017.
- Safarnejad Mahsa, Karimi Azari Amirreza, Gholamalizadeh Hamzeh,(2016), Identification of Effective Components on Urban Identity Improvement and Increasing Citizen's Sense of place in Designing Administrative Cultural Monuments (Case Study: Rasht City), Journal of Iranian Cultural Research (JICR), Volume 9, Number 4, Winter 2016, p. 32 – 1.
- KaviyaniRad Morad, Fattahi Mostafa,(2013), The effect of place identity on national convergence, The Journal of Spatial Planning, Volume16, NO1, (2013).
- Majidi Batul, Heydari Saman, (2017), The assessment of place identity of urban neighborhoods, case study: 12th district of Tehran, Sangalaj. Biannual journal of urban ecology researchers, Eighth year, No. 2, Serial 16, pp. 13-22.
- Motawef Sharif, (2007), Identity crisis and its intensification in the camp's life after the Bam earthquake, Bagh- e Nazar: The scientific journal of Nazar Research Center, for Art, Architecture & Urbanism, Fourth Year, No. 8, Autumn and Winter 2007, 73-80.
- Abid Mehmood,(2016), Of resilient places: planning for urban resilience, EUROPEAN PLANNING STUDIES, 2016VOL. 24, NO. 2, 407 -419
<http://dx.doi.org/10.1080/09654313.2015.1082980>

- Adger NW, Barnett J, Brown K, Marshall N, O'Brien K, (2012), Cultural dimensions of climate change impacts and adaptation. *Nat Clim Chang* 3(2):112–117.
- A.Howard Judith ,(2000), Social psychology of identities, *Annu. Rev. social* 2000
- Altman, I., & Low, S. M. (1992), Human Behavior and Environmentbook series (HUBE, volume 12), chapter: Place Attachment, A Conceptual Inquiry, Plenum Press.
- Amundsen H ,(2013), Place attachment as a driver of adaptation in coastal communities in Northern Norway. *Local Environ* 20(3):1–20.
- C. Althoff Mary,(2007), Of Mud and Men: Rebuilding Community Identity After Disaster, A Participatory Architectural Approach, Master degree, UNIVERSITY OF CINCINNATI.
- Chow, K., & Healey, M. (2008). Place attachment and place identity: First-year undergraduates making the transition from home to university. *Journal of Environmental Psychology*, 28(4), 362-372.
- Coulthard S ,(2012), Can we be both resilient and well, and what choices do people have?Incorporating agency into the resilience debate from a fisheries perspective. *Ecol Soc* 17(1):4
- Cretney R. M, Bond S, (2016), Shifting relationships to place: a relational placebased perspective on SES resilience, *Urban Geography*.
- C.Stedman Richard,(2002), Toward a Social Psychology of Place Predicting Behavior from Place-Based Cognitions, Attitude, and Identity, *Environment and Behavior*, vol 34, issue 5.
- Devine-Wright, Patrick.(2009), Rethinking NIMBYism: The Role of Place Attachment and Place Identity in Explaining Place-Protective Action, *Journal of Community and Applied Social Psychology*,volume19, issue 6, p 426-441.
- 22.Devine-Wright, P., & Clayton, S. (2010), Introduction to the special issue: Place, identity and environmental behaviour. *Journal of Environmental Psychology*, 30(3), 267-270.

- Devine-Wright Patrick,(2013), Think global, act local? The relevance of place attachments and place identities in a climate changed world, Geography, College of Life and Environmental Sciences, University of Exeter, Amory Building, Rennes Drive, Exeter EX4 4RJ, UK2013/
- Eyles John, Williams Allison ,(2008), Sense of Place, Health and Quality of Life, Ashgate Publishing, Ltd., 2008 - Science - 221 page.
- FRIED MARC , (2000), CONTINUITIES AND DISCONTINUITIES OF PLACE, Journal of Environmental Psychology (2000) 20, 193^205
- Gieseking Jen Jack, Mangold William, Katz Cindi, Low Setha, Saegert Susan,(2014), People, place and space reader, Section 3: Place and Identity. Taylor & Francis Ltd Publication.
- Gough Ian, McGregor J. Allister ,(2007), Wellbeing in developing countries: from theory to research, CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS.
- Hull, B.R.; Lam,M.; Vigo,G. (1994). Place identity: Symbols of self in the urban fabric, Landscape and Urban Planning, Vol. 28, pg 109-120 .
- Lewicka Maria, (2008), Place attachment, place identity, and place memory: Restoring the forgotten city past, Journal of Environmental Psychology 28 (2008) 209–231.
- Lindstrom, Bonnie , (1997), A SENSE OF PLACE: Housing Selection on Chicago's North Shore, THE SOCIOLOGICAL QUARTERLY, official journal of the Midwest sociological society, vol 38, issue 1, p 19-39.
- Marshall N, Park SE, Adger NW, Brown K, Howden SM (2012) Transformational capacity and the influence of place and identity. Environ Res Lett 7(3):1–9
- Millar,Murray G. Tesser, Abraham,(1989), The effects of affective-cognitive consistency and thought on the attitude-behavior relation, Journal of Experimental Social Psychology, Volume 25, Issue 2, March 1989, Pages 189-202.
- Mueller Andreas, Schade Michael,(2012), Symbols and place identity A semiotic approach to internal place branding – case study Bremen (Germany), Journal of Place Management and Development, Vol. 5 No. 1, 2012, pp. 81-92.

- PasalarCelen, D HallowellGeorge, ElabdAliaa,(2015), Urban resilience: Measuring place identity insustainable communities, Future of Architectural Research, ARCC 2015. 722.
- Proshansky, H. M. (1978). The City and Self-Identity. Environment and Behavior, 10(2), 147-169.
- Proshansky, H. M., Fabian, A. K., & Kaminoff, R. (1983). Place-identity: Physical world socialization of the self. Journal of Environmental Psychology, 3(1), 57-83.
- Qingjiua,b Sun, Malikia Nor Zarifah, (2013), Place Attachment and Place Identity: Undergraduate Students Place Bonding On Campus, PSU-USM International Conference on Humanities and Social Sciences, Procedia - Social and Behavioral Sciences 91 (2013) 632 – 639.
- Relph E ,(1976), Place and placelessness. Pion Limited, London
- Robin S Cox, Karen Perry, Elah marry, (2011), Like a Fish Out of Water: Reconsidering Disaster Recovery and the Role of Place and Social Capital in Community Disaster Resilience, American journal of community psychology. Dec;48(3-4):395-411. doi: 10.1007/s10464-011-9427-0.
- Sandrine, White Carole.(2018), Symbols of Resilience and Contested Place Identity in the Coastal Fishing Towns of Cromer and Sheringham, Norfolk, UK Implications for Social Wellbeing, Social Wellbeing and the Values of Small-scale Fisheries, vol 17, pp 45-74.
- Shamai Samuel,(1991), sense of place: an empirical measurement, Geoforum, vol 22, No 3, 347-357.
- Speller, Gerda M. Lyons, Evanthisia. Twigger-Ross, Clare,(2002), A Community in Transition: the relationship between spatial change and identity processes, Surrey research insight, University of Surrey.
- Twigger-Ross, C. L., & Uzzell, D. L. (1996). Place and identity processes. Journal of Environmental Psychology, 16(3), 205-220.
- Twigger-Ross, Clare,(2013), How will environmental and place based change affect notions of identity in the UK over the next 10 years, Future Identities: Changing identities in the UK – the next 10 years.

- Tidball K, Stedman R (2013), Positive dependency and virtuous cycles: from resource dependence to resilience in urban social-ecological systems. *Ecol Econ* 86:292–299
- Ujang Norsidah, (2009), Place Attachment and Continuity of Urban Place Identity, 1st National Conference on Environment-Behaviour Studies, Faculty of Architecture, Planning & Surveying, Universiti Teknologi MARA, Shah Alam, Selangor, Malaysia, 14-15 November 2009.
- Ujang Norsidah, Zakariya Khalilah,(2014), The Notion of Place, Place Meaning and Identity in Urban Regeneration, Asian Conference on Environment-Behaviour Studies Chung-Ang University, Seoul, S. Korea, 25-27 August 2014.
- Ujang ,Norsidah , Khalilah Z. (2015). The Notion of Place, Place Meaning and Identity in Urban Regeneration. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 170, 709-717.
- W. Smith Jordan, H. Anderson Dorothy, L. Moore Roger,(2012), Social Capital, Place Meanings, and Perceived Resilience to Climate Change, *Rural Sociology* 77(3), 2012, pp. 380–407.
- Wan Ismail Wan Hashimah , Che Noh Nurul Atiqah, (2017), Reviving the Lost Place Identity of Batu Pahat, Johor,5th AMER International Conference on Quality of Life Nouvo City Hotel, Bangkok, Thailand, 25-27 February 2017.